

Az argók*

„Felveszlek egy kanyarra — felelte lelkesen, mintha most pattant volna ki az ágyból nyolc óra jóízű durmolás után, pedig ehelyett egész éjszaka seggrészegre itta magát egy másik főszer számlájára. — Megterítettünk a kégliben, és elővesszük a blattot.” (Robin Cook: Madártej).**

Akik olvassák, azonnal és egyhangúlag argónak fogják tartani ezt a fent idézett szöveget, de ez az egyetértés megszűnik, mihelyt megpróbáljuk pontosítani, mit is értünk *argó*-n. Hogy hogyan definiálhatjuk, melyek állandó jellemzői, hogyan írhatjuk körül — hiszen a határesetek különösen megfoghatatlanok —, miként döntsük el, eredeti-e vagy sem, megannyi vitatéma. Az argó egyike azon használatban lévő fogalmaknak, melyek tartalma nincs pontosan körülhatárolva. A kérdés bonyolultsága odavezetett, hogy a kutatások hosszú ideig nem léptek túl az etimológiai megközelítésen az általános jellemvonások elemzésének rovására. Ezeket az általános jellemvonásokat próbáljuk az alábbiakban összegezni, elsősorban francia példákra támaszkodva.

Argó?

Történeti és szociológiai sajátosságai

A régebbi nyelvészeti irányzatok között kitüntetett helyzetben lévő történeti megközelítés, amely különösen megfelelőnek tűnt a felgyorsult diakroniájú és egy anekdotikus jellegű tudomány számára anyagot bőven kínáló argó esetében, hosszú ideig dominált ezen a területen.

Az *argot* elnevezés a 17. században jelenik meg; a coquillard-ok*** perének idején (1455) még *jargon*-ként, illetve *jobelin*-ként említik. Eredetileg az *argot* a rablók és koldusok közösségének elnevezése; az „Argot Birodalmá”-ról beszélnek, és például még ebben az értelemben használja JEAN RIVERAIN „Chroniques de l’argot” [Az argó krónikái] (Paris, G. Victor, 1963) című művében. Ami az *argotier* szót illeti, jelentése ’tolvaj’. Amikor tehát az *argot* szót nyelvi vonatkozásban használják (ld. például RICHELET 1680), a tolvajok és csavargók nyelvét jelöli, egy titkos nyelvet. LITTRÉ is ezt adja meg a szó első jelentéseként: „1. Csavargók, koldusok, tolvajok sajátos nyelve, csak számukra érthető”.

* FRANÇOIS, DENISE: *Les Argots*. In: *Le langage*. Szerk. ANDRÉ MARTINET. (Encyclopédie de la Pléiade). Paris, Gallimard–La Pléiade, 1968. 620–646.

** A francia eredetiben használt szöveg forrása: Robin Cook: *Crème anglaise*. Gallimard, Série Noire 1042. 20. oldal. Angolból franciára fordította F. M. Watkins és Marcel Duhamel.

*** *Coquillards* (tkp. kagylósok): középkori francia rablóbanda. (A szerk.)

Innen származik egyébként — az említésre méltók (*ergot* 'fegyverkakas, sarkantyú'; *ergo* 'tehát'; *ergoter* 'akadékoskodik', a provanszál *argout* 'ócska ruha') mellett — a képtelen etimológiák egész bokra, melyek mind őriznek valamit a Csodák Udvarának* áporodott illatából: FURETIÈRE az *Argos* és az *Argonautes* híve, NODIER az *argot* szót a *narquois*-hoz (eredetileg íjász, fosztogató katona, tolvajnyelv) kapcsolja a *nargot* közvetítésével, szoba jön a *l'art des Gots* 'a gótok művészete', MARCEL SCHWOB attól sem riad vissza, hogy az *Arabie* 'Arabia' szóval állítson fel származási kapcsolatot...

Az persze igaz, hogy az argót, melynek jelenlétéről szinte mindenhol említést tesznek, a bűnözői csoportok a kezdetektől fogva mindig a titkosság céljával használták, sőt úgy tűnik, hogy megjelenése is ezeknek a különben nem igazán homogén köröknek köszönhető. Így van ez a német *Rotwelsch*, az olasz *furbesco* és a portugál *calão* esetében. Mégis túlzás lenne a meghatározást leszűkíteni e történeti megfontolások alapján, ugyanis nem lehet kétségbe vonni az argó jelenlétét a 18. század végi Franciaországban, a nagy tolvajbandák eltűnése után sem. Valójában az argó jelensége nem köthető csupán a lopás vagy a koldulás gyakorlatához, hanem olyan szociológiai feltételekhez kapcsolódik, amely feltételek létrejöttét e tevékenységek nagyban elősegítik, de nem kizárólag ezek teremtik meg. Nehezen tartható fenn az az álláspont, mely csak a történeti prioritást veszi figyelembe — ahogy erre számos nyelvész kísérletet tett —, ami szerint az argó kizárólagosan a bűnözők nyelvhasználata: egyéb kisebb csoportok is régóta használtak már hasonló típusú speciális nyelveket (a rófsők *blesquin* elnevezésű nyelve a 16. századtól létezik). Ahogy ALBERT DAUZAT munkájának (1929/1956) címe is mutatja, nincs argó, csak argók léteznek.

Ha az argó definícióját belső jellemzőit alapul véve akarjuk megadni, és nemcsak történeti eredetét vizsgáljuk, el kell fogadnunk egy jelentésbővülést — amely csak történetileg másodlagos —, lásd például LITTRÉNél: „2. különleges, többé-kevésbé technikai jellegű, többé-kevésbé gazdag, többé-kevésbé képszerű szóhasználat, amelyet az ugyanazt a mesterséget, ugyanazt tevékenységet űzők használnak egymás között. A színházi argó.”

DAUZAT az elsők között próbálta pontosan kifejtetni ezen nyelvek megjelenésének okait: kimutatta, hogy az argók megfelelő terepet találnak fejlődésükhöz az olyan zárt közegekben, ahol közösségi élet folyik, ezen közegek nagyon változatosak lehetnek korok, életmódbeli változások és társadalmi rétegződés szerint. (Nem foglalkozunk az argó olyan jelentéseivel, melyek nem egy közösség nyelvhasználatára utalnak, mint például Eugène Sue „Bolygó Zsidó” című mű-

* A középkori Párizs bűnözői negyede. (A szerk.)

vében: „Philémon (...) mondta neki hevesen, szerelmes és gyengéd szavaival argójában: Mon-mon** macskája, drága...”.)

Az alvilág argója mellett léteznek tehát más argók, nevezetesen a vándor-, illetve szezonális foglalkozásokat űzőkéi (kőművesek, kőfaragók, aratók, kéményseprők, székfonók, rőfösök, házalók, vásárosok, színészek, katonák...) körében. A jurai kenderfestők nyelve a *bellaud*, a lotharingiai és pikardiai harangöntőké a *mormé*, a szavojai kéményseprőké a *faria*, mely nyelvezetek, bár rendelkeznek ugyan közös alappal, ám egymástól könnyen megkülönböztethető variánsok. Más példákat is találhatunk (a mozi, a lóverseny, a cirkusz argója) GÉO SANDRY és MARCEL CARRÈRE szótárában (*Dictionnaire de l'argot moderne*. [Modern argósztár]. Paris, Éditions du Dauphin, 1953). Az argók különösen életre kapnak háborúk vagy zavargások korszakában, mely időszakok kedveznek a nyelvi mobilitásnak, valamint olyan régiókban, ahol idegen nyelvek hatása erőteljesen érvényesül, vagy az olyan csoportokban (pl. szakmai), melyek nyelvíleg nem egységesek... röviden azokban az interferenciális csomópontokban, melyek elősegítik a többnyelvűséget.

Letelepedett, de elszigetelten és zárt közösségben élő csoportok körében is jelennek meg argók: idézhetjük a 18. században Poitouban élő protestánsok argóját, a főiskolákon használt argókat vagy a WALTER GOTTSCHALK (*Französische Schülersprache* [A francia diáknyelv]. Heidelberg, 1931) tanulmányozta gimnáziumi argót.

Mindezen csoportokban az argó természetesen titkos nyelv marad, de a titkosság foka és szerepe különböző. Helytelen lenne ebben mindenütt ezoterizmust látni. A titkot hol jobban, hol kevésbé őrzik: életfontosságú a gályarab esetében, hasznos a *courtauds de boutanche*, azaz a bolti eladók számára, akik nem akarják, hogy a vevők megértsék őket; és lehet egyszerű játék, felcsigázó és szórakoztató szóalkotások élvezete, ilyen a 16. századi iskolai argó *rasibus* 'tövig, teljesen' szava vagy a Polytechnique (Műszaki Egyetem) *zéral* 'zéró' jelentésű alkotása. Mindegyik esetben cinkosság, szolidaritás, sőt védekezés szándékát jelzi, „signum social” (társadalmi jel), ahogy PIERRE GUIRAUD nevezi, biztosítja egy olyan közösség összetartó erejét, mely egyébként csak bizonyos helyzetekben használja, védekezés vagy kirekesztés céljából.

Éppen titkos és játékos jellege miatt tudta a következőképpen meghatározni az argót GASTON ESNAULT: „olyan nem szakmai kifejezések beszédbeli összessége, melyek tetszenek egy adott közösségnek”, különbözik egyéb speciális nyelvektől, szűk közösségekre jellemző. Valójában minden társadalmi csoport, többek között a szakmai csoportok is, saját nyelvhasználatra törekszik, mint ahogy ANTOINE MEILLET is kimutatta, aki szerint ez a jelentésváltozások alapvető tényezője. De ez a sajátos nyelvhasználat nem szükségszerűen argó. Nem

** *Mon-mon*: a *mon* egyes szám első személyű, hímnemű birtokos determináns ismétlésével alkotott becenév. (A szerk.)

használhatjuk az *argó* elnevezést úgy, mint ahogy azt Eugène Sue tette a „Bolygó Zsidó” egy másik részletében: „a jezsuita *argóban*, melyet a hiszékeny jó embereknek szánt képmutató prospektusokban találunk (akik ezen ravaszságok becsapottjai lesznek), ezeket az áhítatos alvilági kocsmákat általában *szent menedéknek* nevezik, melyek a világ zajától megfáradt lelkeket várják”.

Céljuk alapján lehet megkülönböztetni az *argókat* az egyéb speciális és szaknyelvektől, még akkor is, ha az *argók* merítenek ezen nyelvek szókészletéből (a gonosztevők nyelve tele van szakszóval), és még ha szakszerűség és titok sok esetben közel is áll egymáshoz. Egyazon szakmai közösség (a diákok, a színészek például) használhat, helyzettől függően, egy technikai zsargont, melyet a pontosság és a minél árnyaltabb megkülönböztetés igénye táplál (ebben az esetben a köznap nyelv egyetlen elemének a technikai fogalmak esetében egy egész sor kifejezés felel meg, melyet a csoport szigorú konvenciói határoznak meg), vagy pedig olyan titkosító *argót*, mely nem korlátozódik a mesterség terminusaira, és amely, mint egy „rejtett szókincs” HENRI MITTERAND-nak a „Mots français” [Francia szavak] (Paris, P.U.F., 1963) című művében használt meghatározása szerint, nem minden képzelőerőt nélkülözve, megkettőzi a mindennapi szókincs egy részét.

Ez a titkosítási cél segít szembeállítani az *argókat* a *szabir** nyelvhasználatokkal, melyektől távol áll a titkosítás, és amelyek a lehető legegyszerűbb kommunikációra törekszenek: háborúk idején a „hadi” *argók* és a *szabirok* jól megérték egymás mellett a fogolytáborokban.

Mégis óvakodnunk kell attól, hogy a titkosító jelleg miatt előre kigondolt, konvenciókon alapuló nyelvre gondoljunk, egy olyan mesterséges képződményre, mint a diplomácia kódolt nyelve vagy bizonyos titkos rituális nyelveké. Mint ahogy a „Jargon de l’argot réformé” [A megreformált *argó* zsargonja] (1628) mutatja, időnként megkísérelték az *argót* kidolgozott kódként bemutatni, melyet az alvilág szereplői terjesztenek, s ezzel oly hatalmat tulajdonítani neki, melyet még a 17. században sem mondhatott magáénak.

Az olyan meghatározás, mely szerint az *argó* szűk közösségek titkosító szándékkal létrehozott nyelve, több előnnyel is jár: egyrészt hangsúlyozza, hogy az *argó* nem azonos a bűnözők nyelvével, másrészt lehetővé teszi — amit számos nyelvész nem tett meg — a különbségtételt a különféle *argók* és a speciális nyelvek között.

Meg kell mégis jegyeznünk, hogy egy másfajta *argóval* — mely általánossá vált és társadalmi rétegekhez kevésbé köthető — is találkozunk bizonyos nyelvi közösségekben, például az Amerikai Egyesült Államokban, és ez olyan közösségekben is kimutatható, melyekben titkos mikro*argók* léteztek, mint amilyen Franciaország. Ez a fajta *argó* nem egyetlen társadalmi-szakmai csoporthoz kö-

* *Szabir(ok)*: újlatin alapú pidzsin nyelv(ek) a Földközi-tenger partvidékén (vö. A világ nyelvei. Főszerk. FODOR István. Bp., 1999. 853). (A szerk.)

tődik: a társadalom egészében jelenik meg nyelv sajátos regisztereként, s természetesen kapcsolódik ahhoz a titkosító-játékos szándékhoz, melyről az imént szóltunk, de elsősorban a nyelvi üzenet elhangzási körülményeitől, a beszélő személyiségétől, szándékaitól és beszédhelyzetétől függ, nem pedig a társadalmi hovatartozástól. BLOOMFIELD a szlenget szellemes magatartásként mutatja be, melynek csábító mivolta abban rejlik, hogy „in favorable situations and from attractive people”* figyelhető meg, és amelyet ezért mindnyájan készek vagyunk használni bizonyos pillanatokban: „the slangy connotation is facetious and unrestrained: the users of slang forms are young persons, sportsmen, gamblers, vagrants, criminals, and, for that matter, most other speakers in their relaxed and unpretentious moods”.**

Ezeket az argókat, melyek társadalmilag és földrajzilag nehezen lokalizálható nyelvi viselkedésformák, elsősorban a későbbiekben vizsgált nyelvi jegyek kiválasztása, keresése jellemzi és határozza meg. HOCKETT szerint a szleng jellegzetessége „the striking and far-fetched nature of its semantic overtones and its secondary associations”***

Egy ilyen k ö z a r g ó (argot commun) sok nyelvközösségben kifejlődik, mindenütt, ahol a szociolingvisztikai fejlődés a nyelvi viselkedésformák társadalmi vagy földrajzi egységesülését segíti elő. Egy olyan társadalomban, ahol a regionális és társadalmi határvonalak elmosódnak, az alvilág nem szigetelődik el túlzottan, ahol a sajtó, a slágerek, a populáris irodalom stb. kedvez a nyelvi újítások elterjedésének, ahol a nagyvárosok központjai az egységesülő nyelvhasználat „olvasztótégelyei”, ott a különféle argók — mint majd látni fogjuk, azonos módon — közelednek egymáshoz, sőt elvesztik egyedi jellegzetességeiket, hogy minden nyelvhasználó számára hozzáférhető, egységes közkinccsé olvadjanak össze.

Megjegyzendő, hogy Franciaországban, ahol különös hangsúlyt fektetnek a hagyományra és a purista nyelvszemléletre, amennyiben elfogadják a közargó létét — bár nagyon erős a nosztalgia egy tiszta argó, a banditák argója után — ezt a megállapítást legtöbbször olyan értékítéletek kísérik, amelyek nagyon távol esnek BLOOMFIELD toleranciájától, és eltorzítják a valóságot. Míg BLOOMFIELD elismeri, hogy „the value [of slang] is largely facetious”,**** és sokan használják a legkülönbözőbb társadalmi osztályokból, Franciaországban az *argotikus* jelzőt tágabb értelemben gyakran a nem akadémikus, sőt a közönséges, vulgáris jelzőkkel azonosítják. (Nem véletlen, hogy 1835-ben a „Revue de Paris” addig

* „kedvelt helyzetekben és vonzó embereknél” (LEONARD BLOOMFIELD: *Language* [A nyelv]. London, 1935. 402).

** „a szlenges konnotáció tréfás és korlátok nélküli: a szlengalakok használói fiatalok, sportolók, hazardjátékosok, csavargók, bűnözők és egyébként sok más beszélő is fesztelen és oldott hangulatban” (uo. 154).

*** „szemantikai felhangjainak és másodlagos asszociációinak feltűnő és erőltetett természete”

**** „a szleng értéke nagymértékben tréfás” (i. m. 154).

megy, hogy „táncosnók argotikus üvöltéseiről” beszél (ESNAULT idézi), és hogy „argóban beszélni” sokak számára egyet jelent az alantas társadalmi osztályok nyelvhasználatának elfogadásával, azaz a lealacsonyodással.) Ebből következik, hogy Franciaországban a közargó fogalma a tények ellenére nehezen tud elszakadni a társadalmi rétegződéstől. Ez a magatartás azonban nem takarhatja el az egységes és széles körben elterjedt argó — az Egyesült Államokban megfigyelhető típus — felé mutató fejlődés tényét.

Az is igaz, hogy a köznyelv (*langue commune*) és az argók között a kapcsolat mindig szoros volt: a köznyelv mindenkor merített az argóból, és az argókifejezések beszivárgása a köznyelvbe mindig is megfigyelhető volt (idézhethetjük a franciában a *caboulot* 'kocsmá' vagy *voyou* 'csavargó' szavakat), de amikor az argó elveszíti zártságát — bármilyenek is legyenek nyelvi jellemzői —, sokkal kevésbé különül el a városi népnyelvtől (*langue populaire*)*, mint ahogy ezt egy titkos és zárt közösségben használt nyelv tenné. Kétségtelenül innen ered számos bizonytalanság az argó és a köznyelv közötti határvonal meghúzásánál, s ezek ahelyett, hogy eloszlanának, egyre inkább hangsúlyossá válnak napjainkban, ahogy erről tanúskodnak egyrészt a nyelvhasználók reagálásai, másrészt az elméleti szakemberek zavara, akik olyan példákat hoznak, melyek sok esetben nincsenek összhangban az általuk elfogadott definíciókkal. Ebből következően a szótáríróknál egyértelmű káosz figyelhető meg az alkalmazott osztályozási szempontok esetében. A terminusok besorolása jelentősen változik attól függően, hogy köznyelvi vagy argószótárról van-e szó. A *zig* 'haver, cimborá' városi népnyelvi terminust LITTRÉ szerepelteti szótára Függelékében; DAUZAT egyértelműen a modern argóba sorolja a francia munkások szókincsét, míg SANDRY és CARRÈRE a „Dictionnaire de l'argot moderne”-ben [Modern argószótár] az „utca minden virágát” összegyűjti.

Ezek a bizonytalanságok nagyrészt annak a ténynek tulajdoníthatók, hogy a hagyományos társadalmi-történeti szempontok lassanként érvényüket veszítik. Ugyanakkor hamis az a következtetés, hogy az argó elvesz, mert csupán átalakul, beleolvad egy közös kódba, melynek gyorsítja megújulását. Továbbra is őriz azonban néhány pontosan kimutatható nyelvi jellegzetességet, és ma is igaz, hogy az argóra jellemző mechanizmusok a leginkább bizonyos helyzetekben érvényesülnek, ahol például hierarchiák vagy dominanciaviszonyok léteznek... Az argó tehát jellemezhető az agresszió — mely néha egyszerű kötekedés —, a védekezés vagy a kompenzáció nyelvi viselkedésformájaként, de döntő fontosságú, hogy mindig nyelvi választást feltételez.

* „*A français populaire* vagy *langue populaire* (...) a városi »népnyelvre«, azaz a társadalmi, szakmai, iskolázottsági skála legalján elhelyezkedő rétegek társadalmi dialektusára utal” (SZABÓ DÁVID: *SzÍUt*. 167. — *A szerk.*)

Nyelvi jellemzői

Nem kell ugyan a nyelvésznek elhanyagolni az argó „külső” társadalmi jellemzőit, de elsősorban a valódi nyelvi jegyekkel kell foglalkoznia, azokkal, melyek a különféle argókban közösek.

Ha abból a célból vizsgáljuk a cikk elején idézett „Madártej” című szöveget, hogy megpróbáljuk azokat a nyelvi elemeket meghatározni, melyek argotikus színezetét adják, láthatjuk, hogy ezek mind lexikaiak (*prends* ’felveszek egy kanyarra’, *décarrait* ’kipattant’, *plume* ’ágy’, *plombes* ’óra’). És ez minden argó szövegre jellemző sajátosság: az argó csak a szókincset érinti (ide kell értenünk természetesen a szóképzést és a szóösszetételt is).

Földrajzi meghatározottság hiányában ez a jegy az, mely egyértelműen megkülönbözteti az argót a tájnyelvektől és a dialektusoktól, melyek nemcsak szókincsükben, de fonológiai, morfológiai és mondattanilag is egyediek. Az argó egy közös kommunikációs eszköz (nyelv vagy dialektus) grammatikáján és fonológiáján belül hoz létre egy külön szókincset. Egyébként nehéz elképzelni, hogy egy titkos nyelv létrehozása céljából egy szűk közösség új hangrendszert és szintaxist hoz létre, miközben oly könnyű a meglévő szókincset legalábbis részben felismerhetetlenné tenni terjedelme és lazább szerkezete miatt. Magától értetődik, hogy bár az argó szókincese bizonyos területeken különösen gazdag (lopás, bor, pénz, sexualitás, rendőrség), ez a szókincs nem teljes és csak bizonyos kulcsszavak vannak kódolva (általában lexémák, de esetleg egy-egy személyes névmás: *mézigue* ’én’...).

Tehát az argó szükségszerűen egy másodlagos, élőködő kommunikációs eszköz (ez nem így van a dialektus vagy a tájnyelv esetében), mely feltételezi a köznyelv ismeretét. Ez a magyarázata annak is, hogy az argó nem lehet nemzetközi.

Akkor beszélünk tehát argóról, amikor egy köznyelven belül létezik egy olyan titkos-játékos részleges szókincs, amely megkettőzi a köznyelv szókincsét anélkül, hogy lefaragna belőle. Egy argót szóképzete elemzésével mutathatunk be, a használók csoportjának meghatározása után.

Az argotikus szókincs

Az argó leggyakrabban emlegetett erénye gazdagsága, zamata, expresszív vaskossága. Hívják „zöld nyelvnek” (*langue verte*) vagy a németben „piros nyelvnek” (*Rotwelsch*). Mindez a megújulás gyors ritmusát feltételezi, mivel a szavak gyorsan elévülnek, különösen egy olyan területen, ahol az elhasználódás abban mutatkozik meg, hogy az expresszív motiváció hamar átcsúszik az önkényesség tartományába. Így tehát az argó szókincs tanulmányozása nem egyéb, mint a lexikai újítások tanulmányozása.

Az argóban minden a rendkívül gyors változásnak kedvez. A jelen pillanathoz kötődő és pusztán szókincsben megnyilvánuló argó az életmódváltozások

függvényében változik, és folytonosan alkalmazkodik az új igényekhez. Így jelent meg nagyon rövid idő alatt számos argókifejezés az autózás és a repülés területén. Titkos jellegéből következően állandóan változtatni kell a kifejezéseket, ahogy kezdenek elterjedni az avatatlanok körében is. Az argónak — a területhez kötött tájnyelvvvel szemben — nincsenek hagyományai, mivel olyan nyelvhasználók sajátja, akiket nagy társadalmi mobilitás jellemez, és akik különös gondot fordítanak a nyelvi divatra, melyet mintegy játékos közmegegyezéssel követnek. LORÉDAN LARCHEY, aki a párizsi argót tanulmányozta (*Dictionnaire historique, étymologique et anecdotique de l'argot parisien* [A párizsi argó történeti, etimológiai és anekdotikus szótára]. Paris, F. Polo, 1872), e tekintetben Párizs meghatározó szerepét hangsúlyozza, mely „úgy diktálja a szavak divatját, mint a kalapdivatot”. Az argó, DAUZAT kifejezésével élve, „fluiditásával” kápráztat el.

Amikor az ember egy kicsit régebbi argószótárt lapozgat, meglepődve veszi tudomásul, milyen nagy számban talál benne elavult jelentéseket, a használatból eltűnt kifejezéseket. BLOOMFIELD említi, hogy a *rubber* szó, mely 1896 táján 'báméskodik' jelentéssel bírt, „ten years later it was obsolescent”.* DAUZAT szerint, aki 1926–1927-ből a kérészéletű *jaja* 'bor' és a *teuf-teuf* (tkp. töf-töf) hangutánzó szó példáját idézi, „mely többé-kevésbé a különösen puffogó motorkerékpárok” elnevezése, ez a jelentés napjainkban nem számít e szó legelterjedtebb jelentései közé.

Ha összehasonlítjuk az A betű tekintetében FRANCISQUE MICHEL és JEAN LA RUE** szótárát, azt tapasztalhatjuk, hogy az utóbbi (kb. 150 címszó) — jóllehet egyértelműen hivatkozik elődjére (kb. 110 címszó) — csak mintegy 56 közös címszót tartalmaz, s ezeket is formai (*avaloir/avaloire* 'torok') vagy jelentésbeli variáns gyanánt (*aiguille* 'szakáll' és ritkán 'kulcs' az egyiknél és 'kulcs' a másikonál). Ha ezt a két előbb idézett szótárt SANDRY és CARRÈRE (1953) szótárával vetjük össze, már csak 16 olyan kifejezést találunk, mely mind a három szótárban szerepel. Láthatjuk, hogy bármennyire nehezek is a lexikai felmérés körülményei, ilyen mértékű fluktuációt nem tudhatunk be csupán a lexicográfiai módszereknek. Ha rendelkezik is egy állandó alapszókincessel, mely ilyen szavakból áll, mint *abatis* 'végtagok', *abouler* 'adni', *affranchi* 'jól értesült', *affurer* 'nyerni', az argó rendkívül gyors ütemben változik, s ez egyébként nem zárja ki egyes elemek újraéledését.

Mindez oly mértékben érvényes, hogy az argó tanulmányozásában gyakran túl nagy teret kapott a keletkezés és eltűnés kérdésköre, az argókifejezések törté-

* „tíz év múlva már divatjamúlt volt” (BLOOMFIELD: *Language* 402).

** FRANCISQUE MICHEL: *Études de philologie comparée sur l'argot et sur les idiomes analogues parlés en Europe et en Asie* [Összehasonlító nyelvészeti tanulmányok az argóról és az Európában és Ázsiában beszélt hasonló idiómákról]. Paris, Firmin Didot. 1856; JEAN LA RUE: *Dictionnaire d'argot et des principales locutions populaires* [Az argó és a fontosabb kollokvializmusok]. Paris, Flammarion, 1948.

nete, anélkül, hogy az argó szóalkotás többé-kevésbé állandó nyelvi eljárásainak és képzési mechanizmusainak mikéntjét próbálták volna feltárni. Sokáig főleg a nyelvi elemek kialakulásával és fejlődésével foglalkoztak, elhanyagolva ezek jellegének közlését.

Az argó szóalkotás nyelvi jellemzői

A domináns megoldási típusok változnak argók és korszakok szerint, de az argó szóalkotás szükségszerűen a köznyelv rendszerében adott lehetőségeken belül valósul meg.

Egy nyelv szókincse nem használja ki a fonémák elrendezésének minden lehetőségét (a /potu/ hangsor elfogadható lenne, de nem létezik a franciában), az argó tehát elméletileg hasznosíthatná ezeket a lehetőségeket. A jelölők egyszerű megalkotása valójában rendkívül ritka, kétségkívül azért, mert az argó motivációt keres, legyen az formális vagy tartalmi. Ha szívesen használ is bizonyos ritkán előforduló hangokat, például az *n*-et szókezdő helyzetben (*gnaf*, *gnaffe* 'suszter', *gnard* 'gyerek', *gnasse* 'illető' stb.), a teljességgel légből kapott jelölők, úgy tűnik, csupán a hangutánzó szavakra korlátozódnak (például *zim-boum*, *zinzin* 'ágyúgolyó'), melyek a valóság és a nyelvi jel közötti kapcsolaton alapulnak, vagy a szótagisméltéses és ikerített formák (*kif-kif*, *dig-dig* 'epilepszia', *fla-fla*, *ra-pla-pla...*), amelyek — mint minden ismétlés — magukra vonják a figyelmet, s értéküket meghökkentő mivoltuk adja.

Még általánosabb megközelítésben az argó szóalkotás kapcsán — mely a használatban levő szókincs megkettőzésére törekszik — el lehet mondani, hogy inkább behelyettesítésekre és jelentésátvitelekre* épül, és nem valódi új elemek létrehozására: az argó sokkal szívesebben folyamodik a már meglévő jelölők nyújtotta nyelvi játékhoz (például szóvégi toldalékok cseréje), vagy a jelölő és jelölt közötti kapcsolatra épít (például metaforikus használat), és szívesebben kölcsönöz más rendszerekből, minthogy ő maga hozzon létre új egységeket.

Kétségtelenül ez lehet a magyarázata annak, hogy a szóösszetétel — mely két vagy több különálló egységből hoz létre egy újat — ritka és kevésbé produktív szóalkotási mód az argóban, hiszen ez egy „költséges” helyettesítési megoldás lenne. Az argó szóösszetételek az esetek nagy többségében a meglévő összetételek egyszerű utánzatai, gyakran parodisztikusak, mint a hadsereg argójából származó *garde-mites* 'ruházati raktár' (tkp. molyraktár) vagy a *poids-papier* 'pehelysúlyú bokszoló' (tkp. papírsúly) a sport argójából. Bármennyire nehéz is egy ilyen expresszív és változó nyelv esetén, mint az argó, megkülönböztetni a szintagmatikus kiterjesztéseket az összetételektől, mégis jelentőséggel bír az a tény, hogy ESNAULT szótára az *A* betűnél tíznél kevesebb lexikalizált szóösszetételt szerepeltet. Ha az argó létre is hoz új lexikai elemeket szóösszetétel segít-

* A GUIRAUD által *jelentésbehelyettesítés*-nek (substitution de sens) nevezett jelentésátvitelt DENISE FRANÇOIS *jelentéscsúsztatás*-nak (glissement de sens) is nevezi. Vö. SZABÓ DÁVID: *SzlÚt*. 172, 173. (A szerk.)

ségével, ez mindig más alkotóerők nyomására és segítségével valósul meg: például valamilyen szójátékból indul ki, mint a *cuir-acier* 'motorkerékpáros' esetében, amely összecseng a *cuirassier* 'vértés vitéz' szóval, vagy valamilyen metaforából, mint a *plume de Beauce* 'szalma' (tkp. beauce-i dunyha) jelentésben. Az esetek nagy többségében, amikor hajlamosak lennénk egy szintagmát szóösszetételként kezelni, általában egy tréfás deskriptív szekvencia megmerevedéséről van szó, mely egy hétköznapi szót helyettesít: *pousse-cailloux* 'gyalogos' (tkp. kavicslökdöső), *monte-en-l'air* vagy *monteur-en-l'air* 'betörő' (tkp. légtornász), *gros-qui-tache* 'asztali vörösbor' (tkp. foltot hagyó löre), melyek argó jellegét inkább ironikus, humoros, parodisztikus szándékuk adja, mint a morfológiai folyamat. Ez esetekben inkább megmerevedett körülírásokkal van dolgunk, melyek a csoport stilisztikai fegyvertárát bővítik, s nem új lexikai egységekről, melyeket a pontosítás igénye szülhet (mint például a köznyelvi *timbre-poste* 'postai bélyeg' < *timbre* 'bélyeg' vagy *auto-route* 'autóút' < *route* 'út' esetében). Az argó jobban kedveli a szóösszetételnél a jelölők torzítását (déformation) és a jelentésátviteleket (melynek viszont a köznyelv összetételeit is aláveti: *l'album de famille* [tkp. családi album], mely a rendőri argóban a 'bűnügyi nyilvántartás'-t jelenti).

Az argó szókincs nagyrészt a nyelvi jel jelölő részének átalakítására épül.

E célból az argó általában nem alkalmaz különleges eljárásokat, hanem abból a jellegzetességből húz erőteljesen hasznót, mely minden szóbeli nyelv, így a városi népnyelv sajátja is: a szavak jelentésének kiterjeszhetőségéből. Mivel az argó szinte kizárólagosan szóbeli nyelv, nem ismeri a beszélt és írott nyelv közötti szakadék problémáját, és rá nem vonatkozik az ebből következő normatív szabályrendszer. Míg a köznyelv igyekszik ezeket elkerülni, az argó elfogadja a jelölő deformálásának minden lehetséges módját. Ez mégsem jelenti azt, hogy alkotásai mindig szándékosak: gyakran hiábavaló azt kutatni, hogy a kiindulási alap egy szándékos torzítás volt vagy egy nyelvbtlás kihasználása. Így bizonyos hangátvetések fonetikai megfontolásból születtek, míg másokat az előbbi modell mintájára gyártottak.

A leggyakrabban használt deformációs eljárás a képzőket, nevezetesen a szóvégieket érinti. Képző kerülhet a szótó mögé (*toutime* < *tout* 'minden'), a szóvég csonkulhat (*occase* < *occasion* 'alkalom') vagy argóképző is járulhat a szótóhoz (*boutache* < *bouteille* 'üveg' vagy < *boutique* 'üzlet'), de megjelenhet a szótó megváltoztatásának vagy a töváltakozásnak a jelensége is (*médico*, *médicâtre* < *médecin* 'orvos' helyett) és az analógiás jelenségek (*zyeuter* 'szemezni' < (le)*s yeux* 'szemek', mint a hasonlóan köznyelvi *siroter* 'hörpölni' < *sirop* 'szörp'). Ezek a „deformánsok”, ahogy MITTERAND nevezi őket, részben köznyelvi szuffixumok — melyek közül az argó szívesen kölcsönöz pejoratív értékeket, mint az *-ard* —, részben idegen nyelvekből származnak: *-os*, *-of* vagy

-kof... (a déli és olasz szuffixumok nagy számban fordulnak elő a 17. század óta), részben pedig adaptációval létrejött szuffixumok: például az *-ot*, amely *-got*-vá válik például a *gigot* 'báránysült' vagy *Margot* 'Margó' szavakban, és így jön létre a *parigot* (a párizsi lakos gúnyneve)...

Ennek a pszeudoképzésnek az egyik legfontosabb jellemzője az, hogy — amint azt az argónál láthattuk — nem új elemeket akar létrehozni, hanem a meglévő köznyelvi formát helyettesíti egy másikkal. (Külön kell tárgyalni természetesen a valódi szóképzést, mely az argón belül köznyelvi mintára megy végbe, s melyben semmi különlegesen argotikus nem lelhető fel, mint például *biffetonner* 'üzengetni' < *biffeton* 'üzenet' vagy *bidonnard* 'csaló' < *bidon* 'hamis'. Míg a köznyelvben egy szuffixum szótő mögötti megjelenése általában szófajváltással jár (*repassage* 'vasalás' < *repasser* 'vasalni'), a képzett forma helyettesítő jellegéből fakadóan ez ritkán történik így az argóban. Ezen kívül e deformációk esetében az egyes szuffixumokra jellemző szemantikai jelleg eltűnően van, olyannyira, hogy önkényesen használják ezeket, úgy mint valamilyen függeléket, és nem mint valódi, motivált szóalkotó elemet, a képzett szó nem más például, mint az alapszó egyenértékű változata. Mikor egy szerelő a *déviance* 'elvezetés' szót használja, azért teszi, hogy elkerülje a *déviation* 'ua.' használatát, mely szó nem illene az argóba. A jelentésváltoztatás szándéka nélkül használt szuffixumok elterjedtsége a nagyszámú variáns iránti vonzódásból fakad, és meglepve tapasztalhatjuk, milyen jelentős mennyiségben fordulnak elő olyan szavak, melyek egy vagy több szuffixumot tartalmaznak. Ilyen körülmények között az egyes képzők iránti kitüntetett érdeklődés minden kötöttség nélkül megvalósulhat (*-ouille*, *-oche*, *-uche*, *-aque*, *-oque*...), s ez sajátos színezetet adhat ennek a szókincsnek. Szembetűnő egyes végződések szokatlan gyakorisága, a *-got* képző például, mely egyébként a köznyelvben csak mintegy húsz szóban fordul elő.

Ezen mechanizmusok önkényes volta megmutatkozik az olyan átalakításokban mint a köznyelvi *cruche* < *cruchon* 'kancsó' mintájára készült *bide* < *bidon* vagy a *chupal* < *chapeau* 'kalap', *cheval* ~ *cheveaux* 'ló, lovak' morfológiai váltakozása inspirált, és mely egész sor képzett formát szült: *zéral*, *bural*, *crupal*, *pianal*..., a másik irányba pedig *crotaux* ~ *crotales*. Ez esetekben a lexikai vagy grammatikai szuffixum elveszti szokásos értékét, a kicsiség kifejezését vagy az egyes szám/többes szám oppozíciójának kifejezését stb.

Hasonló jelenséget figyelhetünk meg, amikor a nyelvi játék nem a szóképzést, hanem a csonkítást célozza meg, amely már a 18. századtól kezdődően elterjedt, kétségkívül a tudós szavak hosszúsága miatt. A csonkításnak különféle formái lehetnek. Általában a hosszú szavak utolsó szótagjait érintik, mely szavakat a kanonikus két szótagra rövidítik (például *bénéf* 'nyereség'), vagy egy szótagra CVC formában (*d'acc* 'rendben'). LARCHEY szótárában (5) a következő példákat adja meg:

3 hatszótagú szó	3 szótagra csökkentve
1 négyzótagú szó	3 szótagra csökkentve
10 négyzótagú szó	2 szótagra csökkentve
7 háromszótagú szó	2 szótagra csökkentve
3 háromszótagú szó	1 szótagra csökkentve
9 kétszótagú szó	1 szótagra csökkentve

Néhány példa: *Sébasto* (< *boulevard de Sébastopol*), *maxi* (< *maximum*), *comme* (< *commerce, commandant, communication, communion*), *rata* (< *rata-touille*)... Más esetekben a csonkítás a szókezdő szótagokat érinti (*culation* < *circulation*, *Topol* < *Sébastopol*), vagy belevág egy szintagma kellős közepébe (*daca* < *Inspecteur d'Académie*). Helyenként szuffixumváltozás is bekövetkezik (*certal* ~ *certif* < *Certificat d'Études Supérieures*; *Sébastom* < *Sébastopol*, míg a *saucisson* szó *siflard* lesz a *sauciflard* közvetítésével). Mindezen esetekben az argó fesztelenül játszik a jelölő alkotórészeivel.

Számos esetben nagyon komplex változások alakíthatják a nyelvi jelek formáját. Általában a történeti fonetikában kombinatorikus jelenségekként jól ismert hangtani véletlenekről van szó. De amíg a köznyelvbe lassan, a mindennapos használat nyomására hatolnak be, az argó — mely a szóbeli közvetítés és a gyors változás terepe — befogadja, műveli, integrálja ezeket, ily módon hasznos tanúsággal szolgál a nyelvtörténet tanulmányozásához, és szisztematikus átalakulások modelljeként is szolgálhat. Míg a torzított formákat máshol kárhozzatják, korrigálják, itt az argóban ellenállás nélkül, sőt örömmel befogadják, mivel itt kedves mindaz, ami határeset, és amit elutasít a mindennapos nyelvhasználat; az argó bővelkedik hangátvetésekben, hasonulásokban, elhasonulásokban, hang- vagy szótagbetoldásokban, adaptációkban, a mássalhangzó-torlódások egyszerűsítésében... Gyakoriak a hibás hangkötések, a paronimikus analógiának köszönhető deformációk, melyek az ismeretlent a már ismerthez kötik (az *esgourde* 'fül' kétségtelenül a provanszál *escouta* származéka, a *gourde*-hoz 'fülbevaló' hatására).

Összefoglalva, ha az argó egyáltalán nem is alkalmaz írásképre támaszkodó eljárásokat, mint például a betűszavakból kiinduló képzést (*pédégé* a *P.D.G.* < *Président Directeur Général* 'vezérigazgató' helyett), a szóbeli deformáció minden lehetséges forrását kihasználja. Ezek a mechanizmusok gyakran együtt járnak szójátékokkal, kecskerímekkel, kontaminációkkal... Álljon itt példaként a *momochard* 'kölyök' (< *môme* 'kölyök' × *moche* 'ronda') vagy a *blase* 'orr' (< *blair* 'orr' × *nase* 'ua.')... vagy a *cunnuter* (< *calcul* × *numérique*), *pokapiquer* 'ugrálni' (< *polka piquée*, tkp. csípős polka), és végül a metatézissel létrejött *cul-repéré* (tkp. megmenekült fenék) (< *recupéré* 'fegyveres szolgálatra berendelt', melynek kapcsán ESNAULT 1916-ból a következőket közli: „fegyveres szolgálatra berendelni annyit tesz, mint felkutatni a fenéklövészeket”). Sok esetben ezen eljárások olyan komplex hálózatot

alkotnak, amely kedvez bizonyos formák rögzülésének: *colon* (< *colonel* 'tábornok') csonkítás is, de paronimikus analógia is egyben, *capiston* (< *capitaine* 'kapitány') egyszerre a végződés cseréje és kontamináció.

Végül külön említést érdemelnek azok az egységes változtatási eljárások, melyek valóságos kódok megalkotására képesek, mechanikus módon átalakítva, formától és eredeti jelentéstől függetlenül a köznyelv bármely elemét. A franciában megjelentek bizonyos argók (kialakulásuk összefüggésben van a titkos szó-készletek elterjedésével) — *largonji* 'zsargon', *loucherbem*, mely a Villette városrész henteseinek (*bouchers*) titkos nyelve a 19. század második felében —, melyek olyan szisztematikus jellegű anagrammatikus deformációkon alapulnak, amelyekre már VIDOCQ-nál is találunk példát (*Lorcefé* < *la Force* 'az erő', *Linspré* < *le prince* 'a herceg'); számos nyomát találjuk létezésüknek a szótárak *L* betűjénél. Hasonló deformációkat figyelhetünk meg a Tonkinban beszélt vietnami esetében (CHÉRON) vagy az afrikai nyelvek körében. Más argók infixumokat használnak (például a javanais*); a *b a c k s l a n g* megfordítja a szóalkotó hangok sorát... Mindenesetre mesterségesen létrehozott nyelvekről van szó, amelyeknek elterjedtsége korlátozott.

Bár az argó nagy mértékben használja a jelölő átalakításából adódó lehetőségeket saját szókinccse kialakítására, ugyanakkor egy másik eljárásnak az alkalmazása is felettebb elterjedt, különösen a konkrét főnevek területén: ez az eljárás azon alapszik, hogy a jelentésátvitel segítségével felrúgja köznyelvben fennálló kapcsolatot jelölő és jelölt között, mellyel nem hoz létre új nyelvi jelet, de megváltoztatja a a nyelvi jel két oldala közötti konvencionális kapcsolatot: egy adott jelölt esetében például (*tête* 'fej') mellőzi a szokásos jelölőt, és egy másik jelölővel helyettesíti (/karafõ/ *carafon* 'kis üveg'), melynek köznapi jelentése csupán felsejlik. Például a beszélt nyelvben:

$$\frac{\text{Jelölő /karafõ/}}{\text{Jelölt 'kis üveg'}} \neq \frac{\text{Jelölő /tet/}}{\text{Jelölt 'fej'}}$$

míg az argóban ugyanakkor (mivel nem diakronikus helyettesítésről van szó):

$$\frac{\text{Jelölő /karafõ/}}{\text{Jelölt 'fej' ('kis üveg')}}$$

Ezért találhatunk az argószótárakban jelentős arányban olyan mindennapi használatú szavakat, melyek itt sajátos jelentéssel szerepelnek. Az ESNAULT-féle szótár első lapjain megtaláljuk például az *abasourdir*, *abat-jour*, *abattage*, *abatteur*, *abattoir*, *abattre*, *abattu*, *abbaye*, *abîme* szavakat, s mindegyiket a szokásos jelentésétől eltérően. Az argó szívesen játszik ezekkel a jelentésátvite-

* A madárnyelvre emlékeztető javanais-ról ld. SZABÓ DÁVID: *SzlÚt.* 176. (A szerk.)

lekkel, melyek elbizonytalanítják a jelentést, mint ahogy ez a nyelvi véletlenekre is jellemző. GUIRAUD idézi például a következő 19. századi argó mondást: „La blanquette dans le battant, c’est girond, mais dans la vandale, c’est plus bath”. **

E jelentésátvitelek leírása végtelenül kényes feladat, még ha el is tekintünk keletkezésük problémáitól a bennük előforduló szemantikai kapcsolatok bonyolultsága miatt, de mindezek ellenére a főbb irányokat ki lehet mutatni.

Elsőként megállapíthatjuk, hogy e jelentésátvitelek nem véletlenszerűen következnek be: alaki hasonlóság (*aller à Niort* [tkp. Niort-ba menni] < *nier* ’tagadni’; *aller à Arcueil-Cachan* [tkp. Arcueil-Cachanba menni] < *se cacher* ’elrejtőzni’), vagy általánosabb jelleggel valamilyen szemantikai közelség — az egyik nem zárja ki a másikat — szükségszerűen motiválja a jelölő új használatát úgy, hogy a köznapi jelentés mindig megmarad rejtett módon és esetenként különböző mértékben. Ez történik, amikor például a *bobine* szót ’fej’ jelentésben használjuk, vagy a *grain*-t (tkp. mag) ’pénzdarab’ jelentéssel. Mégha nagy fantáziával aknázzák is ki a bennük rejlő lehetőségeket, ezen jelentésátvitelek mindegyike különféle logikai-szemantikai viszony meglétét feltételezi, melyek verbális asszociációk sorát indítják el, s ahogy ezt FREUD is megállapította, az egyén vagy a csoport lelki életében gyökereznek. Gyakran hasonlóságon (*ménagerie* ’rácson cellák sora’, tkp. állatkert) vagy ellentétben (*château* ’tömléc’, tkp. palota) alapuló kapcsolatokról van szó, de osztályokat alosztályokba beépítő kapcsolatokra is van példa (*bonze* [tkp. bonc, buddhista pap], *tête* [tkp. fej]... ’ember’ jelentésben), mint ahogy léteznek térbeli, funkcionális közelségre... épülő, jelentésszükítő kapcsolatok (*feu* ’revolver’ [tkp. tűz], *bitume* ’utcai prostitúció’ [tkp. aszfalt], *plume* ’ágy’ [tkp. toll]...), melyek általában kollektív konotációkon nyugszanak. Az asszociatív sorok, melyek egymás közt keverednek, és összetett asszociációkba olvadhatnak, keletkezéséhez gyakran alaki hasonlóság is hozzájárul (*château* a *cachot* ’tömléc’ helyett), nagyon terjedelmesek, így érthető, hogy egy jelölőnek az argóban számos megfelelője van, mint ahogy az is, hogy az argóban a jelölt gyakran polyszémikus.

Ez az asszociatív gazdagság annál is erősebb egyébként — és ezt az elemzés szigora sem feledtetheti velünk —, hogy ez esetben a jelentésátvitelek szinte mindig tréfás jelleggel jönnek létre, s ez különbözteti meg őket a köznyelvi „semleges” jelentésátvitelektől. Az argó teljes egészére jellemző tehát egy, a gúnyorostól a szellemesig terjedő karakter, s ennek köszönhetően — mint ahogy a pszichológusok tanulmányai is bizonyítják — olyan területet jelent számára, ahol az asszociatív fluiditás kedvező táptalajra talál, elsősorban azokban a zárt csoportokban, melyek közös asszociációkat ismernek.

** „A *borjúbecsínált* a bendőben, az klassz, de a *steksz* a zsebben, az még frankóbb”; *blanquette* ’borjúbecsínált’ → ’pénz’.

Szigorúan nyelvészeti síkon, vagyis nemcsak a szemantikai motivációkat figyelembe véve, hanem azok nyelvi megvalósítását is, két nagy jelentésátviteli eljárás áll rendelkezésre a különféle lexikai átalakításokhoz: az átvitel jelölőről jelölőre történik az egyik esetben, a beszédláncban elfoglalt szomszédos hely hatására, a másik esetben a rendszerben meglévő közelség miatt. Az átvitelek — s ez az elsődleges megoldás — hol szintagmatikus közelségből erednek (*du* <vin> *rouge* 'vörös <bor>'), hol a paradigmatiszós tengelyen elvégzett behelyettesítésekéből, és emlékezeti típusúak (*pinard* 'vinkó' a *vin* 'bor' helyett). Ehhez a két jól reprezentált eljáráshoz, melyből az első metonímián alapul (mely gyakran szófajtváltással párosul: például a melléknév főnévvé válik), a másik metaforán (mely általában egyfajta grammatikai helyettesítés osztályába sorolódik), a jelek szerint, kapcsolni lehet az argó legtöbb szemantikai jelenségét.

A metaforikus használat — és nevezetesen a vizuális metaforák — kétségkívül a legelterjedtebb, az ilyen szóalkotások, mint *portugaises* (tkp. osztriga) 'fűl', vagy *crème* (tkp. krém) 'könnyű munka', *flûte* (tkp. furulya) 'láb', *farci* (tkp. töltött [étel]) 'teli'..., mint ahogy bizonyos foglalkozásokhoz kötődő szavak (pl. *cylinder* [tkp. utat hengerel] 'jól elpáhol') hemzsegnak az argó szókincsben. Ezek a metaforák egyébként emellett lehetnek antonim jellegűek (*château* 'palota' a *cachot* 'tömlőc' helyett) vagy eufemizmusok (*fil* [tkp. cérna] 'kötél', *cure-dents* [tkp. fogpiszkáló] 'kard'...).

Gyakoriak azok a jelentésképződések, amelyek kontextuális kombinációk láncolatában követik egymást, és amelyek rendszerint szűkítő asszociációs kapcsolatokra alapulnak. A legelterjedtebb folyamat ezek közül egy adott kontextus teljes kihagyása, amelyhez — ahogy ez gyakran előfordul egy kifejező szöveg esetében — az értékek teljes összevisszasága társul. Így például a *Jézabel* az iskolai argóban a 'hetenként két alkalommal felszolgált bárányragu'-t jelenti az „Athalie”-ből (II. felvonás, 5. jelenet) kölcsönzött referencia alapján:

„De nem találtam ott, csak borzalmas halomban
Tört csontot, csonka húst, rút mocsokba tiportan,
Tépett tagokat és véző zsigereket;
S mohón falták föl a marakodó ebek.”*

Ezekben az esetekben az argó szavakat és kifejezéseket mindig helyzethez kapcsolódóan használó zárt és cinkos közösségek szélsőséges, néha kissé meszterkelt, eseménysorokra, kontextuális meghatározottságra épülő játékaról van szó.

Az argó ilyen típusú mechanizmusok segítségével, a szemantikai expanziók elhagyásával, azzal, hogy bizonyos helyzetben a meghatározott elemet ruházza fel a meghatározó elemet jellemző információkkal, a mindennapi szavak számos sajátos használatát hozza létre. Például a boks argójában az *encaisser des*

* Racine: Atália. Ford. Rónay György. In: *Racine összes drámai művei*. Szerkesztette és a bevezetést írta Illyés Gyula. Franklin Könyvkiadó, [1949]. 848.

coups 'ütéseket elszenvetni' kifejezésből az ige (vagyis a meghatározott elem) önállósul, vagy a játékosok argójában a *prendre pour partenaire* 'partnerül választani' kifejezésből szintén az ige, a meghatározott elem marad meg, ahogy azzal a „Madártej” szövegében találkoztunk. Ebből következik, hogy a köznyelvben gyakori igék — melyek ott különféle szövegekörnyezetben szerepelnek —, például *donner* 'adni', *faire* 'csinálni', *battre* 'ütni'..., az argóban rendkívül poliszémikusak. Ezzel magyarázható például az anaforikus referens hiánya az olyan névmási morfémás szintagma esetén, mint *s'en jeter un* 'bedobni egyet'.

A metonimikus átvitelek analóg művelethez kapcsolódnak, mint például *pointu* 'püspök' (tkp. hegyes; ez az egyházi személy hegyes süveget hord), vagy *poivre* 'alkohol' (tkp. bors; a borssal megszórt bort még a 19. században is gyógyszerként használták), *feu* (tkp. tűz) 'tűzfegyver'..., s ezek a metonímiák gyakran antonimaként, illetve eufemizmusként szerepelnek.

Végül meg kell említeni, hogy számos esetben az átviteli folyamatok egyéb egészen bonyolult eljárásokkal keverednek. Ha például a *pompe* (tkp. pumpa) szót használjuk 'cipő' jelentésben (mert a lyukas cipőt a szívópumpához hasonlítjuk), ez egyszerre metaforikus közelítés és szintagmatikus elmozdulás; hasonló a helyzet a *joyeuse* (tkp. vidám nő) 'akasztott ember kötele' esetében is. Sőt azt is meg lehet fogalmazni, hogy alig van olyan metonímia, mely ne támaszkodna az emlékezet harmadik tengelye mentén közvetett metaforikus kapcsolatokra: az alkohol mint bors gyakran kerül verbálisan asszociatív kapcsolatba az égés fogalmával, a revolver mint tűz a veszély képzetével stb. Meg lehet kísérteni az osztályokba sorolást, de nem lenne helyes erőltetni. Annál is inkább, mert az elemzés egyéb tényezőkkel is bonyolódik, abból adódóan, hogy a rendelkezésünkre álló lexikográfiai dokumentumok jellegéből következően a szóképzéseket a szó határán belül tanulmányoztuk, holott nagyon gyakori az argóban, hogy a szintagma a meghatározó e tekintetben: ebben az összefüggésben fűződnek, erősödnek a metaforák; megmerevedett szókapcsolatokban találjuk a legtöbb metonímiát... oly módon, hogy ha az összetételek ritkák is, a jelentésátvitelek nagy része végül is úgy működik, mint a szintagmatikus klisék, szófordulatok megalkotása, melyeknek elemekre bontása mindig mesterkéltnak tűnik.

Mivel az argó egyszerre igyekszik motivált és terjengős lenni, hajlamos a sorozatok alkotására, mint amilyen például a *p* betűs sorozat az 'ágy' helyettesítésére: *pieu* (tkp. cölöp), *plume* (tkp. toll), *plumard* (tkp. tollseprű), *page(ot)* (tkp. lap), *pucier* (tkp. bolhafészek), feltételezhető a jelentésátvitelek fontosságának megnövekedése az argó szókészletében, amit SCHWOB és GUIEYSSE (*Étude sur l'argot français* [Tanulmány a francia argóról]. Paris, E. Bouillon, 1889) „szinonimagazdagodásnak” neve: egy szó „átvitt” használata maga után vonja „szinonimáinak” átvitelét, sőt az egész „szócsaládét” is. Így tapasztalhatjuk azt, hogy a *rideau* 'függöny' (a nélkülözés jelölésére) mellett megtaláljuk a *tringle* 'füg-

gönyrúd' szót hasonló jelentésben, vagy a *galette* (tkp. lepény) 'pénz' jelentése mellett előfordul a *pognon* (tkp. szintén lepényféleség Délkelet-Franciaországban), vagy a *pont* (tkp. híd, az argóban cinkelt kártya ESNAULT szerint, amit azért tesznek be a pakliba, hogy az emelés azon a helyen történjen), s ennek szinonimája a *passerelle* (tkp. palló, gyaloghíd). Az ilyen típusú „burjánzó” képzések számos poliszémiát hoztak létre a különféle argókban: *battant* jelentheti a következőket: 'új', 'szív', 'gyomor', 'bátorság', 'harcos férfi', 'pergő nyelv', *mademoiselle* (tkp. kisasszony) lehet: 'homoszexuális', 'nyaktiló', 'bordélyházban főnökhelyettes', *madame* (tkp. asszony) 'kockajáték', 'bordélyházi főnökasszony', 'nyaktiló' stb.

A szókölcsonzések szintén a megújítás eszközei, DAUZAT szavaival: „kész forrásként állnak rendelkezésre az argó lexikai felfrissítéséhez”. Jóllehet nagy számban fordulnak elő bizonyos időszakokban, amikor szoros kapcsolatok állnak fenn más nyelvekkel, például a coquillard-ok esetében, mely csoportnak számos olasz és spanyol tagja volt, vagy az első világháború gyarmati hadtesteit is ide sorolhatók, a szókölcsonzés mégis viszonylag ritka e szívesen helyet változtató közösségek nyelvhasználatában. Az argó — ami ellentétben a szabirral nem fordul a külvilág felé, és nyelvi sovinizmus jellemzi, mint azt számos pejoratív értékű szókölcsonzés is bizonyítja — jobban kedveli a már meglevő nyelvi terminusok deformálását.

A szókölcsonzés forrásai különfélék, az argótípusok és a történelmi feltételek függvényében változnak. Az olasz tolvajnyelvből (*gonze* 'hiszékeny', *birbe* 'csibész', *naze* 'orr', *carne* 'gebe'...) valamint a provanszálból (*fayot* 'stréber', *bigorne* 'verés',...) történő szókölcsonzés hosszú időn keresztül — a 16. századtól a 19. századig — jelentős hatással volt a francia argóra a Provance-ba telepített fegyencek és kényszermunkára ítétek révén; a spanyol úgyszintén, melyből már nagyon korán szavak egész sorát kölcsönözték (*cabèche*, *caloche* 'fej'...), mely szavak gyakran Algérián keresztül jutottak Franciaországba (*moukèrè* < *mujer* 'asszony'). Nem túl régen, a 18. század végén kezdett megszorodni az angol eredetű szavak száma, például többek között a sport területéről. Ha nincsenek is túl nagy számban képviselve, előfordulási gyakoriságuk jelentős (pl. *business* 'üzlet'). A németet forrásként a 19. századig kevésbé használta a francia, és elsősorban katonai kifejezéseket vett át belőle, miközben ugyanebben a periódusban az arab eredetű szavak jelentős szerephez jutottak (*nouba* 'katonazene', *sidi* 'úr', *allouf* 'sertés' stb.). Meg kell még említeni néhány más nyelvből származó kölcsönzést (flamand *dalle*, *daaler* 'tallér'; cigány *machav* 'elmenni'), de ezek száma nem jelentős.

Az argó időnként a dialektusokból is kölcsönzött, de sok esetben nehéz eldönteni, hogy a köznyelvben újraéledő archaizmusokról van-e szó — melyek szintén egyfajta szókölcsonzéseként jelennek meg —, vagy valóban dialektusból

való kölcsönzésről, és azt is nehéz meghatározni, melyik dialektusból merített az argó. A *guenaud* 'boszorkány' a normandiai *guener* 'koldus' vagy a lotaringiai *génot* 'varázsló' átvétele? Az *ambier* 'mászkalni' egy nyugat-franciaországi tájnyelvi forma-e, vagy az olasz *ambiare* kölcsönzése? Vagy esetleg a két forrás egybeeséséről van szó? Gyakran hiányos adatolás alapján, időben és térben kanyargós utakat követve kell felállítanunk kapcsolatokat: *monter un Schtoss* 'elkövetni egy csínyt' (*Schtoss* 'csíny'), és a *scholf* 'ágy'... a németből jön a jiddis és az elzászi közvetítésével; néhány görög szó (*artie, ornie, crie*) az olaszországi egyházi nyelv közvetítésével került a modern argóba.

Ezen kívül, mivel szóban terjednek és számos állomás közbeiktatásával, az argó átvételek gyakran komolyan deformálódnak és a paronimikus analógia is hat rájuk. Sokat árulnak el a nyelvek közötti kapcsolatok rendszeréről, sokkal többet, mint a helyesírás hatása alatt lefékeződött köznyelvi interferenciák. Meggyőződhetünk ezen állításról, ha összevetjük a franciában és a spanyolban meglévő, a cigány nyelvből kölcsönzött szavakat például, vagy a spanyolból a franciába átvett szavak meghökkenítő formai változatosságát: sp. *muchacho* 'gyerek': *mouchacho, mouchachou, moutatiou, moutatchou, moukiakiou, moutachiou, moutchiachou, moutiatou, moustacho, moutache*, és ESNault feljegyzései szerint még a *moujingue* is. Az argó szókölcönzések (például az arab *kelb*, többes számban *kleb*, melyek alapján jött létre a francia *clebs*, 'kutya'; a német *Schicksal* 'sors' szó alapján a Műszaki Egyetem diákjainak argójában a *schicksaux* 'sorshúzás' és a *schicksaler* 'sorsot húzni') fonetikai és morfológiai beilleszkedésének tanulmányozása fontos adatokkal szolgál az egymással kapcsolatban álló nyelvekről, gyakran diakrón vonatkozásban is.

Az argóban használt különféle eljárások összessége — a jelölők átalakítása, jelentésátvitel, szókölcönzés — lehetővé teszi az argó saját szókincsének megalkotását. Nem tagadhatjuk, hogy ez a szókészlet az üzenet elkendőzésére szolgál vagy szolgálhat, de ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk e nyelvezet kialakításakor meglévő játékos célzatosságról sem, hiszen jelentős mértékben szójátékokra épül. A népies világlátást — GUIRAUD elvárásaival ellentétben — kevésbé jellemzi a játékokosság, mint inkább a verbális források szabad és erőteljes használata, mely egyébként mindenféle szóbeli nyelv sajátja.

Az említett alkotó mechanizmusok intenzív használatának köszönhetően az argó szókincese nagyon gazdag. Tisztáznunk kell azonban, mit is értünk ez alatt. Az argó gazdagsága elsősorban a szinonimák végtelen sorának köszönhető (helyesebb kváziszinonimákról beszélni, hiszen minden szót egy kicsit más értelemben, más értékkel használnak), melyek burjánzását minden tényező elősegítette: természetesen az alkotókedv, de úgyszintén a fejlődés gyors ritmusa, a verbális divatok szerepe a nyelv megújulásában és az argók sokfélesége is. Egyetlen jelölt, például a 'bor' esetében találunk képzett szavakat, több metafo-

rát, metonímiákat, kölcsönzéseket: *vinasse* (vinkó), *gros-qui-tache* (foltot hagyó lőre), *pinard* (rossz bor), *rouge* (vörös), *bleu* (kék), *pie* (szarka), *picton* (gyenge bor), *raisiné* (vén), *rectifié* (feljavított), *picrate* (keserű) stb. A kifejezések mindegyike egy bizonyos használatban jelenik meg, meghatározott szövegkörnyezetben rögzül és új szövegösszefüggésben nem nagyon használják. Például fizikai értelemben a gyomor *buffet* (pl. üres a gyomra), érzelmek hatása alatt *tripés* (pl. összeszorul a gyomra), de *bide* a csőd és a bukás kifejezésére.

Mégsem lenne helyes, ezen pszeudoszinonimák burjánzásában valamiféle rend és szabályszerűség megnyilvánulását keresni: a jelentés- és formabeli variánsok nagy száma és különösen a szinonim szavak eredményeként létrejött polyszemiák éppen ennek ellenkezőjét bizonyítják. Az argó, mely beszélt és szituatív nyelv, ahelyett, hogy üldözné, elfogadja, sőt keresi az értelmi elmosódást, pontatlanságot, ahogy azt például az *aviateur* 'repülő ember' szónak a *voleur* (tkp. tolvaj) értelemben való használata mutatja, mely a *voler* ige kétféle értelmezhetőségén alapul ('repülni', 'lopni'). Ezek a szinonimák tulajdonképpen a legkülönbözőbb, akár ellentmondásos érzések (rövidség vagy érzelmi nyomaték, leki-csinylés vagy ironikus túlértékelés stb.) kifejezésének igényét elégítik ki, és ez az igény különösen erőteljes olyan beszélőknél, akik igyekeznek elkülönülni a társadalomtól, melyben élnek. Az argó szókészlet gazdagsága lehetővé teszi a szemantikai és formai normával való játékot, s ez FREI szerint „az expresszivitás lényege”; megengedi az értékek bármilyen fejreállítását, összezavarását, melyek révén az expresszivitás megnyilvánulhat.

Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy ezen szóképzések távolról sem mesterségesek, és DAUZAT szerint csak „a nyelv alkotó erejének túltengését” bizonyítják, s mint ilyenek, szélsőséges formában mutatják a lexikai rendszerek „nyitottságát” és jól illusztrálják a szókincs gazdagodásának és megújulásának különféle eljárásait.

Ezen nyelvi jellegzetességek segítenek megérteni, miért olyan nehéz határvonalat felállítani az argó és a hétköznapi nyelv között, s különösen a „közargó” és a városi népnyelv között. Ahogy a különféle argó szóalkotások, melyek távolról sem különlegesek, beíródnak egy adott nyelv kettős artikulációjába, az argó és a hétköznapi nyelv örökös kölcsönhatásban él. Egyrészt titkosító-játékos megújítási szükségletei miatt az argó olyan expresszív kifejezéseket ad közre, amelyek zamata megkísérti a hétköznapi nyelvet, amelyeket ez könnyen be tud fogadni, hiszen a szókincs nyitott rendszer, és gyakran csak átmeneti átvételről van szó, másrészt egy „városi népnyelvi” fonetikai, morfológiai és mondattani használati rendszerbe épül be ez az argó szókincs ettől szinte elválaszthatatlan módon. Emiatt figyelhetjük meg azt — lévén az argó expresszív —, hogy mindent, ami expresszív, argónak nyilvánítanak, és emiatt van az is, amint már említettük, hogy az *argó* szót pejoratív ítéletek megfogalmazására használják.

Argó és stílus

Ha minden értékítéletet félretéve stílusnak nevezzük a váratlan keresését, egy, az érdeklődés élénkítését szolgáló hirtelen információt, mely nyelvi eszközre támaszkodva jön létre, és amely figyelmünket — meghökkentő módon — irányítja az üzenet tárgyára, akkor világos, hogy az argó stilisztikai célra is használható, és itt jegyzendő meg az is, hogy e jellemzője hozzájárul közkinccsé válásához.

A nyelv stilisztikai célú használata tulajdonképpen megszokott dolog az argó esetében. A ritka és máshol gyanús szóalkotások itt nagy számban fordulnak elő, és olyan „felforgató” jelleget kölcsönöznek neki, ami kapcsolatban áll a stilisztikai megformáltsággal. Ezek a mechanizmusok nagyon közel állnak a retorikákban találhatóéhoz, és megfelelően illusztrálják, ahogy azt FRANCISQUE MICHEL is megállapította, „ugyanannyi szókép, amennyit Du Marsais fedezett fel és osztályozott”. Hogy erről meggyőződünk, elegendő megvizsgálni a létező terminusokat (ellipszis, eufemizmus, metafora...). Az argóban minden, változékonysága, gazdagsága, képzelőereje, titkos és játékos jellege a figyelem felkeltését szolgálja. Ahogy BLOOMFIELD mondja: „The rise of such forms is due, apparently, to their effectiveness in producing a response from the hearer”.* Az argót ezért gyakran segítségül hívják a nyelv stilisztikai funkciójú használatokor is.

A mindennapi beszédben az argót a nyelvi megújítás és a cinkosság igénye által táplált divatjelenségként, széles körben használják, azért, hogy többé-kevésbé kollektív, de mindig mulandó stílushatást keltsenek általa (például a *chouette* 'ez már döfi!', *bath* 'klassz' vagy a *mater* 'nézni, kukkolni' már nincsenek divatban napjainkban). Korlátozott számú, általában a társadalom tehetős osztályaihoz tartozó csoportok minden időben kedveltek egyfajta nyelvi függetlenséget, és szívesen merítettek az argó szókészletéből, elsősorban meghökkentés céljából. Például úgy tartják, hogy Medici Katalin is azzal dicsekedett, hogy ismeri és ügyesen használja az argót, vagy XV. Lajos és környezete szórakoztatónak találta, hogy tolvajnyelven beszéljen. Napjainkban az argó meghökkentő fordulatainak használata hozzájárul egyrészt a nyelvi toleranciához, másrészt a neologizmusok iránti vonzódásból fakad, melyet olyan területeken (reklám, újságírás) tapasztalhatunk, ahol a figyelemfelkeltés funkciója előtérbe kerül.

Számos irodalmi mű használta az argót forrás gyanúán, „amikor a szó rabbá lesz”, mondja Victor Hugo az argóról (A nyomorultak IV. 7.), más helyütt „Az egyik szó éles karomra emlékeztet, a másik fénytelen, véres szemre”.** „Párizs rejtelvei”-től Genêt-ig vagy Céline-ig, Rabelais-n, Vidocq-on, Sue-n, Balzac-on,

* „Az ilyen formák megjelenése valószínűleg annak köszönhető, hogy eredményesen váltanak ki választ a hallgatóból” (BLOOMFIELD: *Language* 402).

** Victor Hugo, A nyomorultak. II. kötet. Bp., Európa Könyvkiadó, 1966. Negyedik rész. Hetedik könyv. 381. Ford. Lányi Viktor. (A szerk.) 392: „a fegyencé vált ige”

Bruant-on Richepinen, Barbusse-ön keresztül számos példával találkozunk, s ezek két fő iránynt mutatnak az argó alkalmazásában.

Leggyakrabban az argó mintegy színezi, tarkítja a művet, a meghökkentést szolgálja azzal, hogy megváltoztatja a nyelvi szintet, és bevezet egy többé-kevésbé hűen visszaadott beszélt nyelvi elemet az írott nyelvbe.

Így például Aristide Bruant „A fogoly” című regényében az argó csak abban a néhány fejezetben tűnik fel, ahol két szereplő, Biribi és Bébé (párizsi csibész és munkás) van jelen, és ravasz, fondorlatos módon néhány kifejezésre korlátozódik csupán (*bath turbin, turbiner, briffer*), melyeket gyakran idézőjelbe is tesz a szerző, majd megadja a fordításukat is: „*nib de nib*” (*Rien*) ’semmi’, „*pape-lard*” (*papier*) ’papír’.

Ez esetben az argóelemek tudatos választás eredményeként jelennek meg az olvasó előtt, és a stilisztikai megmunkáltságra utalnak.

Néha, nagyon ritkán, mivel fennáll a belefáradás és az unalom veszélye, előfordul, hogy az irodalmi mű szinte teljes egészében argóban íródik, vagy legalábbis akkor, amikor bizonyos szereplők színre lépnek. (Most nem az úgynevezett furcsaságok gyűjteményeire gondolunk, melyekben megkísérelték több-kevesebb alaposítással átírni az argót, s ez az átírat adta a mű tartalmát, mint ahogy a koldusok lehetnek témái egy Brueghel-festménynek vagy egy Callot-rézkarcnak, hanem olyan irodalmi művekre, melyekben a stilisztikai célra használt argóterminusok száma feltűnően nagy.)

Ez az eset áll fenn Barbusse „A tűz” című regényénél, melyben a leírások a választékos stílus jegyeit viselik magukon, mint például a II. fejezet első mondata esetében is: „Le grand ciel pâle se peuple de coups de tonnerre: chaque explosion montre à la fois, tombant d’un éclair rous, une colonne de feu dans le reste de nuit et une colonne de nuée dans ce qu’il y a déjà de jour”*, viszont a dialógusok bővelkednek a városi népnyelvbe bekerült argószavakban: *piloche* ’fog’, *cuistancier* ’szakács’, *rousse* ’rendőrség’, *bide* ’gyomor’, *loufoque* ’hóbortos’. Az argó szóhasználat mellett ez esetben a mondatszerkesztés is hasonul a szóbeliség lazább elvárásaihoz (pl. Mon vieux, tu parles d’un bombardement qu’ils ont balancé. Quelque chose de soigné comme décoction**), morfológiai devianciák (*qu’il soye, tu voiras*), álhangkötések, hibás hangkötések jellemzik... Hasonló a helyzet San Antonio „Standinge selon Bérurier” című regényében, ahol az argószavak és -kifejezések mellett találhatunk olyanokat, mint *gentelmant* ’úriember’, *estase* ’extázis’, *épanchement de si*

* „A nagy, sápadt égboltot mennydörgések rázkódtatják meg: valahányszor vörösfényű villám cikázik fel, tűzoszlopot ír le ott, ahol még éjszaka honol, és füstoszlopot ott, ahol már nappal van” (Henri Barbusse, A tűz. (Egy raj naplója). Ford. Faludy György. Bp., 1956. 26).

** „Ez aztán bombázás volt, öregem! Alapos nagytakarítást végeztek!” (uo. 28).

beau vis 'elragadtatás',*** és ilyen mondatokat: „Le Mathias, dans le fond, il sentait ce qui allait lui arriver, tu ne trouves pas, San A?”**** Hasonló megállapításokat tehetünk bizonyos Bruant-dalok, például az „A Montrouge” című dal kapcsán is, melyekben nagy számban fordulnak elő argó kifejezések.

Ez esetekben az argó realista vagy humoros keretben katalizátorként működik a szövegeknek kivételes információgazdagságot és mélységet (paradigmatikus rezonanciákat) kölcsönözve azáltal, hogy az argószo megőrzi a háttérben az eredeti, köznapi jelentést is, és amint azt FREI megállapítja: „váratlan, a normálissal ellentétben expresszivitással teli nyelvi jel”.

Az argó ezen stilisztikai használatától nem várhatjuk a hitelesség garanciáit: bőven találunk tévedéseket, keveredéseket, túlcitálásokat, különösen azokban a szövegekben, melyek a lehető „legargóbb” jellegűek akarnak lenni. Igaz az is, hogy mihelyt kilépünk a használók szűk köréből, nagyon nehéz bizonyosnak lennünk abban, hogy az általunk használt szó vagy kijelentés hitelesen argónak tekinthető-e, mert — mint ahogy ezt már láttuk — az elmosódás és a változékonyság meghatározó ezen a területen, ahol a homogén szóhasználat ismeretlen fogalom. A referenciául szolgáló művek maguk is kételyt ébresztenek: a szótárírók nagy része az írók műveire támaszkodik, akik maguk vagy a szótárokra hivatkoznak, vagy apokrif dokumentumokra, felvilágosult amatőrök történeteire. Ami a kontrollvizsgálatokat illeti, szinte elképzelésünk sincs arról, hogyan kellene lefolytatni azokat (kétségtelen, hogy a legkomolyabbak a börtönökben készültek rendőrtisztek segítségével vagy szakmai csoportokban az ott dolgozók segítségével). A szerzők egy része a bizonytalanságok áldozata lett, míg mások fesztelenül, játékosan használták ezt a szókészletet, köztük például Hugo és Balzac; azt se felejtjük el, hogy az első világháborúban a frontkatonák lövészárk-argóban írt leveleit egy az egyben újságírók állították össze.

Mindenesetre az argó használata az irodalomban elkerülhetetlenül elcsúszik az esztétikai funkció irányába, ez megváltoztatja értékét, s tudatosítja, hogy csak a szóbeli forma lehet spontán és hiteles.

Jóllehet bizonyos csalások egyre kényesebbé teszik az argó tanulmányozását, azt mégsem lehet elvitatni, hogy — ha egy nyelvet kommunikációs eszközként határozzunk meg elsősorban — teljes közösségek „csalhattak” a nyelv kommunikációs funkciójával úgy, hogy szinte ennek ellenkezőjét valósították meg, ami a stilisztikai kísérleteken túl a nyelvi játék csúcsa.

*** Az *épanchement de si beau vis* (*synovie*) esetében a torzításos szójáték túlmegy a szavak határán [tkp. az *épanchement de synovie* 'ízületi nedvömlés' kerül torzítva *épanchement de si beau vis* alakba, melyben ismert köznyelvi szavak áthallásai vannak: *épanchement* 'áradás', *beau vis* 'szép csavar'. (A ford.)

**** „A Mathias a lelke mélyén megérezte, mi fog vele történni, nem gondolod, San A?”

Irodalom

DAUZAT, ALBERT (1929/1956): *Les argots. Caractères, évolution, influence* [Az argók. (Jellegük, fejlődésük, hatásuk)]. Paris, Delagrave.

GUIRAUD, PIERRE (1958): *L'argot* [Az argó]. (Que sais-je 700.) 2. kiadás. Paris, PUF.
Ez a két mű megfelelő referenciákat ad az argó részletesebb tanulmányozásához.

A szótárak körül az alábbi lehet haszonnal forgatni, melynek VIII. oldalán egyébként megtaláljuk az argólexikográfia legfontosabb műveinek elemzését:

ESNAULT, GASTON (1965): *Dictionnaire historique des argots français* [A francia argók történeti szótára]. (Borítóján: *Dictionnaire des argots* [Az argók szótára].) Paris, Larousse.

(Fordította Marosvári Mária)